

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ

ŞEYH SADEDDİN SIRRÎ er-RİFÂÎ
ARMAĞAN KİTABI
(Vefâtının 80. Sene-i Devriyesi Anısına)

Kocaeli, 2018

SADEDDİN SIRRİ'NİN ŞİİR DÜNYASI

Fatih TİĞLİ *

Üsküp Rifâî Tekkesi Şeyhi Sadeddîn Sırrî'nin hayatı ve *Yıldız* mecmuasındaki bazı şiir ve yazıları Âdem Ceyhan tarafından daha önce yayınlamıştı.⁵¹⁰ Bu sebeple yazımda hayatı hakkında değil, şiir ve yazılarından hareketle edebî ürünlerinin yayınlanma macerası ve şiir dünyası üzerinde duracağım.

Edebi hayatının başlaması ve ilk eserler

Takip edebildiğimiz kadarıyla Sadeddîn Sırrî'nin edebî ürünlerini ilk defa görebildiğimiz yer Üsküp'te *Pazar günleri çıkar açık Türçe risâledir* vurgusuyla yayınlanan *Yıldız* mecmûasıdır.⁵¹¹ Bu örneklerden önce başka bir yerde yazılmış veya yayınlanan edebî mahsullerinin olup olmadığını bilemiyoruz. Bir defter, divançe, şiirlerin bir araya toplandığı bir mecmua oluşturulmuş mudur? Şimdilik bildiğimiz şiirlerinden oluşan mürettep bir eserinin olmadığıdır. Bu sebeple bu çalışmamızda bahsedilecek şiirler *Yıldız*, *Ceride-i Sıfyye* ve *Muhibbân* mecmûalarında yayınlanmış şiirlerdir. Bunların dışında da matbu veya gayr-i matbu şiirlerinin olması da muhtemeldir.

Sadeddîn Efendi'nin şiir dünyasına girebilmek için öncelikle bir ismin üzerinde durmak gerekir kanaatindeyim: *Muallim Sa'dî*.⁵¹² Sadeddîn Efendi'nin şiire başlamasında veya daha önce edebiyat ile tanıştığını varsayarsak -kanaatim bu yönedir- yazdıklarının yayınlamasına teşvik eden kişidir. Sadeddîn Efendi'nin büyük şairimiz Yahya Kemal'in edebiyat alanındaki ilk hocalarından olması gibi Muallim Sa'dî de Sadeddîn Efendi'ye rehberlik etmiştir.

İlk eserlerinin neşredilmesini *Ceride-i Sıfyye* mecmuasında yayınladığı *Bir Hasbihâl* başlıklı yazısında şöyle anlatır:

* Okutman, İstanbul Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ftagli@istanbul.edu.tr

⁵¹⁰ Âdem Ceyhan, "Üsküplü Mutasavvıf-Şair Sâdeddin Sırrî Hayatı, Bazı Manzum ve Mensur Eserleri", *Uluslararası Balkanlarda Türk Varlığı Sempozyumu-II Bildiriler*, haz. Ünal Şenel, c. I, Manisa 2010, s. 186-213; a.mlf. "Üsküplü Mutasavvıf-Şair Sâdeddin Sırrî Hayatı, Bazı Yazı ve Şiirleri II", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 11, sy. 1, Nisan 2013, Manisa, s. 427-445.

⁵¹¹ 15 Şubat 1324/28 Şubat 1909-21 Şubat 1325/06 Mart 1910 tarihleri arasında toplam 47 sayı çıkmıştır. Son sayı 48 olarak gözüксе de aradaki 37. sayı yayınlanmamıştır; 36. sayıdan 38. sayıya atlanmıştır. *Yıldız* mecmuası hakkında bk. Zymer Ramadani, *Yıldız Dergisinin Türk İslam Edebiyatı Açısından İncelenmesi*, (yüksek lisans tezi, 2010), Selçuk Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü; Abdülkadir Hayber-Recai Özcan, *Üsküplü Yıldız*, Ankara: Kurgan Edebiyat Yay., 2012.

⁵¹² Hayatı hakkında yapılmış biyografik ve bibliyografik bir çalışma için bk. Yakup Kavas, *Muallim Sadi/Hayatı-Şahsiyeti ve Edebi Eserleri*, (yüksek lisans tezi, 1990), Dokuz Eylül Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

...

Bir sabah Üsküip'te, tekeye-i dervîşânemde otururken hiç görmediğim bir zât ile müşerref oldum. Anlaştık; Naci merhûmla müşâare eden Deli Şair ve Muallim Sa'dî hep bu zât imiş. Konuştuk; sohbetimiz eş'âr ve edebiyata inhisâr etti. O söyledi ben dinledim, ben söyledim o dinledi.

Nibayet yazmıyorsunuz? dedi.

Neyi? dedim.

Edebiyata müteallik âsâr...

Heyhât!...

O vakit, geçmiş zaman olur ki yâdı cihân değer, bir hâlde idim. Daimâ kendi âlemimde, havuz başında, esbâb-ı rahat çok, gâile-i kasâvet asla yok...

Meğerse bu zât hakîkaten muallim imiş, herkese böyle teşvîkâtta bulunmuş.

Edîb-i muhterem Üsküip'te bir "Yıldız" gazetesi neşretmeye başladı. Gazetenin ismine iliştiler. Cevap verdi. Yıldızım semâvîdir dedi. O âsuman-ı edebî bir necm-i nevîndir ki kalb-i Sadeddîn'den neşr-i nûr eyler. Halbuki bu isim bilâ-îtinâ takzîstürülmüş bir şey değildi. O zaman Üsküip'te bulunan bir defterdârın sânihasından ibâret idi.

Muallim-i muhteremin gayretiyle ilk hatveyi attık. Kalender nâm-ı müsteârı altında küçük bir parça yazarak gazeteye takdim ettik, derc etti. ⁵¹³

Muallim Sa'dî: Muallim lakabıyla tanınan Mehmed Sa'dî, 1846 veya 1848 yılında Harput'ta doğmuştur. Uzun yıllar Siroz'da ikamet ettiği için Sa'dî-i Sirozî, Sirozlu Sa'dî olarak anılmıştır. Babası Şirinzâdeler olarak anılan bir aileye mensup olan Şeyh Yusuf Fazlî Efendi'dir. Nakşibendî tarikatına mensup olan Yusuf Fazlî Efendi Harput Meydan Camii'nde kırk yıl görev yapmıştır. İstanbul'da Hukuk mektebindeki tahsilinden sonra Muallim Sa'dî ömrünün büyük bir kısmını geçireceği Balkan coğrafyasındaki resmî görevlerine başlar. Bu coğrafyada uzun süre kaldığından Harput kökeni bile unutulmuş Sirozî nisbesiyle anılmıştır. Kaymakamlık, müdde-i umûmîlik (savcılık), öğretmenlik, polis komiserliği, okullarda idarecilik, hapisane müdürlüğü (Üsküp), belediye başkanlığı (Üsküp), nüfus başkatipliği gibi değişik memurluklarda bulunur. Bütün bunların yanında asıl uğraşı olan eğitim ve yazı hayatını hiçbir zaman bırakmamıştır. İstanbul'da bulunduğu vakitlerde *Manzara-i İrfan*, *Selanik'te*

⁵¹³ Sadeddîn Surrî, "Bir Hasb-i Hâl", *Ceride-i Sıfyye*, 10 Şabân 1331/1 Temmuz 1329, nr. 53, s. 54.

*Gonca-i Edeb*⁵¹⁴ ve Üsküp'te *Yıldız* mecmualarını yayınladı. Çıkardığı dergilerin yanı sıra *Tercümân-ı Hakikat*, *Asır*, *Hanım-lara Mahsus Gazete*, *Çocuklara Rehber*, *Ceride-i Şifâyye*, *İrtikâ*, *Muallim*, *İzmir*, *Âbenk* başta olmak üzere birçok dergi ve gazetelerde eserleri yayınlanır. Bir yandan eğitimci kimliği ile çocuklar için okuma-yazma kitabı hazırlar. Çocuk eğitimi, çocuk edebiyatı ve dilin sadeleşmesi gibi konularda öncülük eder.

Balkan Savaşlarından sonraki karışıklık sebebiyle İstanbul'a, oradan da İzmir'e hicret eder. İzmir Dârülmualimâtı'nda öğretmenlik yapar ve 13 Ocak 1916 tarihinde İzmir'de vefat eder.⁵¹⁵

Klasik tarzda kaleme aldığı şiirlerinin yanı sıra açık, anlaşılır bir dille çocuk eğitimi ve aile konularında yazdığı eserleri de mevcuttur. Böylelikle döneminde dilin sadeleşmesine katkıda bulunanlar arasında yer almıştır. Bu özellikleriyle Sadeddin Sırrı'nın üzerinde kuvvetli tesiri olmuştur. Sırrı'nın edebiyat dünyasını anlamak için Muallim Sa'di'nin mutlaka bilinmesi gerekir kanaatindeyim.

İlk şiir ve yazı denemelerinde "Kalender" mahlasını kullanan Sadeddin Efendi daha sonra "Sırrı" mahlasını kullanmaya başlamıştır. *Yıldız* mecmuasında Kalender mahlasıyla bir tarih beyti ve *Vatan* başlıklı bir şiiri; *Şâr Dağ* ile *Babar* başlıklı iki düz yazısı olmak üzere dört eseri yer almaktadır.

Mecmuanın çıkışı için söylenen bu tarih beyti "Kalender imzasıyla aldığımız şu tarih *Yıldız*'a bir revnâk vermez mi?" notuyla yayınlamıştır.

Târîh

Geldi Osmânlıların nahsına gâlib sa'dı

Ufle-ı hürriyete bak bir yeni Yıldız doğdı

بیانیز دوعدی بر یکی [h.]1327⁵¹⁶

⁵¹⁴ Latin harflerine aktarılmış yayını için bk. Şeyda Aysun Oğuz-Sevengül Korkmaz, *Selanik'te Osmanlı Matbuatı Gonca-i Edep*, İstanbul: Turkuaz Yay., 2009.

⁵¹⁵ Kavas, *Muallim Sadi*, s. 32.

⁵¹⁶ Kalender, "Târîh", *Yıldız*, 15 Şubat [1]324, sy. 1., s. 8. Tarihin altında 1327 yazılsa da ebced hesabından 1337 tarihi çıkıyor. Yıldız kelimesinin imlasında tek yâ harfi kullanılırsa 1327 olur. Tarihte tâmiye belirten bir ifâde de yoktur. Beyitteki *nahs*, *sa'd*, *hürriyet* ve *yeni Yıldız* kelimelerinin döneminin siyasi ve fikri dünyası göz önüne alınarak kullanımına dikkat edilmelidir.

Vatan

Ey ehl-i vatan! Vatanda doğduk

Doğduk, büyüdük de adam olduk

Mehd oldu bize vatan kucağı

Ma'mûr ola her zamân ocağı

Nev'-i beşerin de tzyetinde

Var hiss-i vatan muhabbetinde

Bir mâder-i mihribânımızdır

Sevsek yeri var ki cânımızdır

Uğrunda fedâ bu tatlı kanlar

Yok olsun ilabî yan bakanlar

Biz sa'yden etmeyiz tevakkef

Hidmetle vatan eder terakkef

Şanlı vatanın yolunda millet

Ölmekle bulur büyük meziyet

Ölmek, yaşamak vatan içindir

İnsanda bu cân, bu kan niçindir

Osmanlılarız er oğlu erler

Hâk ü vatanı sever, öperler

Kalender⁵¹⁷

Sadeddîn Sırrî, klasik edebiyat ve tekke şiiri tarzında yazdığı şiirlerinin yanı sıra yenileşme dönemine uygun örnekler de kaleme almıştır. Şiirlerinin çoğunda bir başlık kullanmış, gazel nazım şekli ile yazdığı bir şiire isim verebilmiştir. Bu yönüyle gelenekten ayrılmaktadır. Klasik edebiyatın hem şekil hem de muhtevâ bakımından uğradığı bu değişim, döneminin toplumundaki ve edebiyatındaki yenilikçi hava ile açıklanabilir.

⁵¹⁷ Kalender, "Vatan", *Yıldız*, 22 Şubat [1]324, 1. yıl, 2. sy., s. 7-8.

Nazım şekli ve türler: Beyitten başlayarak hemen hemen bütün nazım şekillerinde şiirler yazmıştır. İlk yazdığı şiir yukarıda belirttiğim gibi *Yıldız* mecmuasının çıkışı için yazdığı bir beyitlik bir tarihtir. Kullandığı nazım şekilleri arasında mısra, müfred, gazel, kıt'a (matla ve mahlas beyti olmayan), nazım (matla beytinin olduğu, mahlas beytinin olmadığı), müstezad, murabba, terbi'e muhammes, tahmîs, tazmîn, mesnevî, ve terkîb-i bend yer almaktadır.⁵¹⁸

Gazel olarak isimlendirdiği (klasik edebiyat bilgisine göre kıt'a olarak isimlendirilmesi gereken) nazım şeklinde yazdığı örneklerde matla ve makta beytinin olmadığı veya beyit sayısının beşten aşağı olduğu örneklere de rastlamaktayız. Bu durumu, kendisine edebiyat alanında örnek aldığı Muallim Sa'dî'nin yapmak istediği bir yenilik ile açıklayabiliriz. Nitekim Sirozlu Sa'dî, Deli Şair, Muallim Sa'dî imzaları ile *Tercümân-ı Hakîkat* gazetesinin edebî kısmına şiirler gönderen Sa'dî, bir gün gazete idâresine gelerek, Muallim Naci ile görüşür. Bu görüşme esnasında yazdığı üç beyitlik şiirlerin gazel başlığıyla yayınlanmamasına itiraz eder. Hiç olmazsa gazelcik adı ile yayınlanmasını teklif eder. Teklifi geri çevrilen Sa'dî'ye, bu şiirlerin kıt'a olarak yayınlanacağı söylenir. Muallim Naci, *Mektuplarım* isimli eserinde bu görüşmeyi ayrıntılarıyla anlatmaktadır.⁵¹⁹ Sadeddîn Sırrî de muhtelemeden Muallim Sa'dî'den etkilenerek beş beyitten az veya matla ve makta beyitleri olmayan gazeller yazmış ve yayınlamıştır. Aşağıda matla ve makta beyti olmayan ve dört beyitten oluşan bir gazeli yer almaktadır:

Gazel

*Atlas ü dîbâyı almaz ehl-i dil bir habbe
Dûş-i istiğnâda varken birka-i peşmînesi*

*Hor bakma bizim âlemdе harâbâtîlere!
Daimâ debrin harâbından çıkar gencînesi*

*Sığmadı arz u semâ Allab'ı sığdı dil evi
Bin bu dünyâdan geniştir ehl-i Hakek'm sînesi*

*Aç gözün mir'ât-ı Hak insân-ı kâmil kalbidir
Oldu vechullâba ma'kes ârifin âyînesi⁵²⁰*

Sadeddîn Efendi, şiirlerinde münâcât, tevhîd, na't, ilâhî, nutuk, şarkı, muamma, mersiye ve tarih nazım türlerini kullanmıştır.

⁵¹⁸ Nazım şekilleri için bk. M. A. Yekta Saraç, *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiyeye*, İstanbul: Gökkuşbu Yay., 2014.

⁵¹⁹ Muallim Naci, *Mektuplarım*, haz.: Ramazan Kaplan, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1998, s. 177-179.

⁵²⁰ Sırrî, "Gazel", *Ceride-i Sıfîyye*, 20 Rebiülâhîr 1330/26 Mart 1328, nr. 6-14, s. 4.

Vezin: Sadeddin Sırrî şiirlerinde aruz veznini kullandığı gibi Necm sûresinin 39. ayetinden⁵²¹ iktibâsla yazdığı *Çalışmak*⁵²² -Öz Türkçe ölçülü söz- şiirini hece vezniyle ve Türkçe kelimelerle yazmıştır. “Vezn-i millî üzerine parmak hesabıyla yazılmıştır. On beş sayıdır. Dört dört dört üç taksim olunur. Sâfi Türkçe kelimeler kullanılmıştır. Tek bir Arabî ve Fârisî kelime yoktur” şeklinde bir dipnotla da bu durumu belirtmiştir. Bunun dışında açıkça hece vezni ile yazdığını ifâde ettiği bir şiiri yoktur.

Tahmîsler: Reşid⁵²³ isimli bir şairin, Nesîmî'nin, Sezâî-yi Gülşenî'nin, Muallim Sa'dî'nin (2), Trabzonlu Osman Ağâh Paşa'nın⁵²⁴, Cemâl-i Halvetî'nin, Eşreoğlu Rûmî'nin, Şeyh Vasfî'nin⁵²⁵ ve Bağdatlı Rûhî'nin şiirlerine tahmîs yazmıştır.

Bursalı Mehmed Tâhir'in *gönül* redifli şiirini tahmîs ettiğini Abdülbaki Gölpınarlı söylese de görebildiğimiz şiirlerin arasında bu tahmîs yer almamaktadır.⁵²⁶ Ancak Bursalı Mehmed Tâhir ile Üsküp'teki tanışıklığı ve dostluğu sebebiyle bu tahmîsin yazılmış olması uzak bir ihtimal değildir.

Sırrî Efendi tahmîs yazdığı gibi onun kaleme aldığı şiirler de tahmîs edilmiştir. *Ceride-i Sîfîyye*'de yayınladığı *aramaz* redifli gazeline⁵²⁷ birkaç sayı sonra Muallim Sa'dî'nin akrabalarından Harputlu Ahmed Ferid⁵²⁸ bir tahmîs yazmıştır.⁵²⁹

Müstezâd: *Berâ-yı Hazret-i Sultan Reşâd* başlıklı bir müstezâdı vardır.⁵³⁰ Meşrutiyet sonrası ortaya çıkan fikirlerin etkisiyle yazılmıştır.

⁵²¹ “Hakikaten insan için kendi çalıştığınan başkası yoktur.” Bk. Hasan Basri Çantay, *Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, haz. M. A. Yekta Saraç, İstanbul: Risale Yay., 2005, III, 126.

⁵²² Sırrî, “Çalışmak”, *Ceride-i Sîfîyye*, 02 Şevvâl 1336/11 Temmuz [1]334, nr. 145, s. 433.

⁵²³ Bu zat, *Ceride-i Sîfîyye*'nin bazı sayılarında imzasına rastladığımız ve Sadeddin Efendi tarafından *bir merd-i ârif* olarak nitelendirilen eski Hicaz valisi Şerif Ahmed Reşid Paşa veya *Ceride-i Sîfîyye*'de imzasına rastladığımız Reşid-i Bağdâdî olmalıdır. Hayatları hakkında bk. İbnülemin Mahmut Kemal, “Reşid”, *Son Asır Türk Şairleri*, 3. baskı, İstanbul: Dergâh Yay., 1988, III, 1437-1438; 1461-1462.

⁵²⁴ İbnülemin Mahmut Kemal, “Ağâh Paşa”, *Son Asır Türk Şairleri*, I, 48-50.

⁵²⁵ Hakkında bk. Mustafa Özsanı, “Şeyh Vasfî”, *DİA*, XXXIX, 71-72.

⁵²⁶ Abdülbâki [Gölpınarlı], *Melâmîlik ve Melâmîler*, İstanbul: Devlet Matbaası, 1931, s. 329-330. Kitabın üzerinde Gölpınarlı soyadı bulunmamaktadır; çünkü 1931'de henüz soyadı kanunu çıkmamış. Kitab İstanbul Darülfünun'u Türkiyat Enstitüsü yayınıdır.

⁵²⁷ Bk. Sırrî, “Gazel”, *Ceride-i Sîfîyye*, 11 Zühicce 1336/18 Eylül 1334, nr. 149, s. 468.

⁵²⁸ Muallim Sa'dî ile akraba olan bu zatın hayatı ve eserleri hakkında bk. İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, İstanbul: Nurgök Matbaası, 1959, II, 261-268.

⁵²⁹ “Tahmîs-i gazel-i Cenâb-ı Sırrî”, *Ceride-i Sîfîyye*, 24 Rebîülâhîr 1337/27 Kânûn-ı sâni 1335, nr. 155, s. 517.

⁵³⁰ Sırrî, “Müstezâd”, *Ceride-i Sîfîyye*, 24 Cemâziyelevvel 1330/28 Nisan 1328, numara: 6-16, s. 3-4.

Tarihler: *Yıldız* mecmuasının çıkışına, Meşrutiyet'in birinci yılına, pilot Yüzbaşı Fethi ve râsıdı Üsteğmen Sadık Beylerin *Muâvenet-i Millîyye* isimli uçaklarının 27 Şubat 1914 tarihinde Şam ile Kudüs arasındaki Teberiyeye Gölü'nün yakınlarında düşerek şehit olmalarına (*Terâne-i Keder* ve *Târîh-i Zafer* başlıklı 8 dörtlükten oluşan bir şiir)⁵³¹, Sultan V. Mehmed Reşâd'ın vefatına ve VI. Mehmed Vahideddîn'in cülûsuna tarihler düşürmüştür.

*Bir kazâ-yı hâlik-i nâgâh ile
Düştüler zann etmeyin gökten yere
Yazdı "uçlar" târîhi "Allah" ile
"Uçtular Sâdık'la Fethî göklere"⁵³²*

*Yazdım sirişk-i hüzn ile târîh-i tâm-ı rubletin
"Allah diye encâm göçtü Cennet'e Sultan Reşâd"⁵³³*

*Beşâret verdi kârkelar, çaktı i'lân eyledi târîh
"Cülûs etti bugün Sultân Vahideddîn devletle"⁵³⁴*

Nazîreler: Şeyh Galib'in

*Gül âteş gülbin âteş gülşen âteş cîyâr âteş
Semender-tzyetân-ı aşka besdir lâlezâr âteş*

beyytle başlayan meşhur *âteş* redifli dokuz beyitlik şiirine *Âteşin Bir Sayfa*⁵³⁵ başlıklı bir nazîre yazmıştır:

*Bütün mihr ü mebiyle üstümüzde âsumân âteş
Bütün bahr ü beriyle altımızda hâkedân âteş
Felekler ağzın açmış, sanki âteş püskürür hâke
Yağan bârân-ı âteştir, akan cîy-i revân âteş
Yanardağ oldu âlem fişkırır alev her yerden
Zemîn âteş zamân âteş dirîgâ hep cihân âteş*

⁵³¹ Bu elim olay hakkında bk. Osman Yalçın, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Yıllarında Bir Kararlılık Gösterisi: Kıtalararası Osmanlı Hava Seferi", *Akdeniz Üniversitesi Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, c. IV, sy. 2, (2014), s. 327-347.

⁵³² *Ceride-i Sıfıyye*, 14 Rebülâhîr 1332/28 Şubat 1329, nr. 87, s. 405-406.

⁵³³ "Târîh-i Vefât", *Ceride-i Sıfıyye*, 12 Zilkade 1336/19 Ağustos 1334, nr. 147, s. 452.

⁵³⁴ "Târîh-i Cülûs", *Ceride-i Sıfıyye*, 12 Zilkade 1336/19 Ağustos 1334, nr. 147, s. 452-453.

⁵³⁵ *Ceride-i Sıfıyye*, 21 Cemâziyelâhîr 1333/23 Nisan 1331, nr. 110, s. 119.

Sadeddîn Efendi'nin diğer nazîreleri daha ziyâde edebiyat alanındaki üstâd olarak kabul ettiği Muallim Sa'dî'nin şiirlerine yazılmıştır: Vatan redifli bir şiir, *Terâne-i Râib, Bir Gazelim* ve *On İki Tarikat*.

İzmir Mevlevîhânesi postnişini Mehmed Nureddin Dede'nin İzmir'de yayınlanan *Âbenk* gazetesinde yaptığı bir ilan ile *külâb-ı Mevlevî* redifli şiirler yazılmıştır.⁵³⁶ Yazılan bu şiirlerin bazıları *Cerîde-i Sîfîyye* nüshalarında da iktibas edilmiştir. Sadeddîn Sırrî de muhtemelen bu çağrıya uyararak veya *Cerîde-i Sîfîyye*'de iktibas edilen şiirlerden etkilenecek 16 beyitlik bir nazîre kaleme almıştır. Muallim Sa'dî de bu redifte bir şiir yazmış ve *Cerîde-i Sîfîyye* mecmuasında yayınlanmıştır.

Kalkandelenli Sabri Bey⁵³⁷ de Sadeddîn Efendinin *-ân-ı aşka* redifli şiirinin *Cerîde-i Sîfîyye* mecmuasında yayınlanmasından sonra nazîre yazmıştır.

Bu nazîrelerin dışında yazdığı bazı şiirlerini Muallim Sa'dî'ye ithaf ettiğini belirten, *Edîb-i muhterem Hazret-i Sa'dî, üstâd-ı muhterem Sa'dî Bey, üstâd-ı edîb Hazret-i Sa'dî, muallim-i muhterem Hazret-i Sa'dî, üstâd-ı edeb Hazret-i Sa'dî, üstâd-ı Muhterem Sa'dî-i İrfan-şî'âr* gibi başlıklar ve ibareler kullanmıştır.

Yine şiirlerini ithaf ettiği kişiler arasında Fındıklılı Hamdi Bey⁵³⁸ (Mülga Meclis-i Emânet azasından tarîk-ı Uşşakiyye'den) Feylesof [Rıza Tevfik Bölükbaşı] ve vatan konulu bir şiirde Hazret-i Kemâl [Nâmik Kemal] de yer almaktadır.

Tercümelere: Sadeddîn Sırrî Molla Câmî'nin bazı şiirlerini, değişik şairlerden Farsça beyit ve mısralar, Hâtif-i İsfâhanî'nin meşhur beş bendlik terci-i bendini,⁵³⁹ Sultan Veled'in Aşk-nâmesini tercüme etmiştir.

Gencîne: Sadeddîn Sırrî'nin şiirleri dergilerde kalmıştır. Bir araya getirilip toplandığına ve yayınlandığına dair bir ipucu olmadığını belirtmiştik. *Gencîne* başlıklı şu şiirinden

⁵³⁶ *Âbenk* gazetesinde yayınlanan bu şiirlerin yeni harflere aktarılmasıyla meydana gelen çalışma için bkz.: Necdet Okumuş, *Külâb-ı Mevlevî*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yay., 2013.

⁵³⁷ Yıldız Sarayı Kütüphanesi hâfız-ı kütüblerinden ve Kalkandelenli Şeyh Mustafa Ruhi Efendi'nin evlâdı olan Sabri Beyin hayatı için bk. İbnülemin Mahmut Kemal, "Sabri", *Son Asır Türk Şairleri*, III, 1548-1549.

⁵³⁸ Bu zat muhtemelen Eğrikapı'da bulunan Cemâleddin Uşşakî türbesini 1905 senesinde tamir ettiren Hamdi Bey'dir. M. Baha Tanman, "Cemâlizâde Tekkesi", *DİA*, VII, 318.

⁵³⁹ Bunun için bk. Yasemin Yaylalı, "Hâtif-i İsfâhânî ve Tercübendî", *Atatürk Ü. Edebiyat Fak. Sosyal Bilimler Dergisi*, sy. 57, Aralık 2016, s. 113-126.

*Gencîne**Neşr ile mecmû'a-i eş'ârı**Kesf-i esrâr eyledim gencîneden**Çıksa bin gencîne Sırrı sîneden**İhtivâ etmez yine esrârımı⁵⁴⁰*

ve bazı şiirlerinin (*Yâ Allah, Sultân Veled Hazretlerinin Aşk-nâmesini Tercüme, Gazel, Gencîne'den*) başlığının yanında gördüğümüz *Gencîne'den* ibaresinde bu isim başlığı altında şiirlerini bir araya getirmek istemiştir şeklinde bir tahminde bulunuyoruz. Şiirlerini yayınlamak istediği kitabın adını *Gencîne* olarak düşünmüş olabilir. Tabii ki bu bir tahmindir.

Muammâ: *Muammâ-yı sîfîyye* başlıklı 10 beyitlik bir muammâ yazmıştır. *Beşer (insan)* cevaplı bu muammânın halli bir sonraki sayıda verilmiştir. Beşer kelimesinde *بشر* be şın ra harflerinin sıraları, nokta sayıları, ebced hesabındaki değerleri vb. usurlar zikredilmiştir.⁵⁴¹ Bu şiirinde de Muallim Sa'dî'nin tesiri bulunmaktadır. Sadi de çeşitli dergilerde muammâ, bilmece türü manzum eserler yayınlamıştır. Mecmuada "Muammâ-yı sîfîyyemizi birinci halledene *Zübbetü'l-Buhârî* nâm eser-i mu'teber ikinciyeye *Miıntehabât-ı Mesârî' ve Ebyât*⁵⁴² nâm kitap ihdâ edilecektir" duyurusu yapılmıştır. Bir sonraki sayıda muammâyı çözen ve vaad edilen ödülleri kazananların ismi: "Birinciliği Bâyezîd ders-i âmlarından Muhammed Hazmî Efendi⁵⁴³, ikinciliği Tatbikât Mektebi talebesinden Celâl Bey kazanmıştır. Matbaamızdan va'd edilen kitabı aldırılmaları rica olunur" şeklinde bir not ile duyurulmuştur.

İstlâhât-ı Mûsikiyye: 29 beyitlik bu şiir, Sadeddîn Sırrı'nın mûsikî konusundaki bilgisini göstermesi bakımından önemlidir. Şiirde usûl, makâm, enstrüman, tür vb. mûsikî ile ilgili terimler tevriyeli bir şekilde zikredilerek kullanılmıştır.⁵⁴⁴

⁵⁴⁰ Sırrı, "Gencîne", *Ceride-i Sîfîyye*, 10 Şaban 1331/1 Temmuz 1329, nr. 53, s. 57.

⁵⁴¹ Bk. Sadeddîn Sırrı, "Muammâ-yı Sîfîyye", *Ceride-i Sîfîyye*, 25 Muharrem 1332/12 Kânûn-ı Evvel 1329, nr. 76, s. 297.

⁵⁴² Bursalı Mehmed Tâhir'in antoloji tarzındaki bu eserinin Latin harfleri ile yayımı için bk. Bursalı Mehmed Tâhir, *Miıntehabât-ı Mesârî' ve Ebyât*, haz. Orhan Kemal Tavukçu, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yay., 1997.

⁵⁴³ Fatih-Keçecilerde bulunan Uşşâkî Şeyh Bedreddîn Tekkesi şeyhi M. Hazmî Efendi hakkında bkz.: Fatma Sena Yönlüer, *Mehmet Hazmî Tura*, (Yüksek lisans tezi, 2010), Marmara Ü., Sosyal Bilimler Ens.

⁵⁴⁴ Sırrı, "İstlâhât-ı Mûsikiyye", *Yıldız*, 29 Teşrin-i sâni [1]325, sy. 39, s. 3. İlk bakışta bir kâr-ı nâuk özelliği taşıyan bu şiiri, kâr-ı nâuklar üzerine sanatta yeterlilik tezi hazırlayan İstanbul

Aşîrân-ı acem dıysa nevâ-yı âteşînim âb

Emînim İsfahân-yâr nihâvende firâr eyler

Perîşân oldu gönüm kâkûl-i bestenigârımdan

Sabâ devrinde bir fasl-ı ferahnâk intizâr eyler

Şarkı: Sırrî Efendi *Iyd-i Millî Şarkısı* adını verdiği şiirini, Meşrûtiyetin ilânından bir sene sonra (10 Temmuz 1324/23 Temmuz 1908) millî bayram olarak kutlanmaya başlanması üzerine yazılmıştır.⁵⁴⁵ *Yıldız*'da yayımlanan dört mısradan oluşan bu şarkının sonunda şâir "Mûsikî-perverânımız tarafından bestelense de dinleseki!" şeklinde bir not da düşmüştür. Bu isteğinin gerçekleşip gerçekleşmediğini maalesef bilemiyoruz.

Gelin ey ebl-i vatan burrem ü şâdân olalım

Iyd-i millîmizi tebcîle şitâbân olalım

İttihâd eyleyelim râb-ı terakkîde bugün

*Şeref ü şân ile hürriyete şâyân olalım*⁵⁴⁶

Dönemin şartları göz önüne alınarak şiirde geçen *ittihâd* ve *terakkî* kelimelerinin kullanımı dikkat çekicidir. Bu gibi dönemin hâdiselerine işaret eden bazı kelime ve kavramların kullanımı diğer şiir ve neşirlerinde de karşımıza çıkmaktadır ki bunlar Sadeddin Efendi'nin fikir dünyasına ait ipuçları vermektedir.

Köylü Kız: Köylü bir kızın dünyasını anlatan bu şiirde bir çocuğun dünyası, eğlenceleri, günlük hayatı sade, açık ve anlaşılır bir dille verilmiştir. Muallim Sa'dî'nin sade dil kullanımı ve çocuk edebiyatında eser verme etkisi bu şiirde de kendisini göstermektedir.

Üniversitesi Osmanlı Dönemi Müziği Uygulama ve Araştırma Merkezi (OMAR) Müdürü Gönül Paçacı Tunçay Hanımefendi ile paylaştım. Gönül Hanım'ın bu şiir hakkındaki kanaati, kâr-ı nâtk olmadiğini yönündedir. Ona göre, şiirin başlangıç bölümü kâr-ı nâtk benzese de ilerleyen mısralar bu türün bir örneği olmadığını ortaya koymaktadır. Gönül hanım bu kanaatlerini maile bildirdi (21 Nisan 2017 tarihli elektronik posta). Kendisine bu bilgi için teşekkür ederim. Gönül Paçacı, *Kâr-ı Nâtk Formu Üzerine Bir Çalışma ve Yeni Bir Kâr-ı Nâtk: Rast Kâr-ı Nâdirât*, (Sanatta Yeterlilik Tezi, 1994), İTÜ, Sosyal Bilimler Ens.

⁵⁴⁵ *Iyd-i Millî* hakkında bkz.: Sanem Yamak, "Meşrutiyetin Bayramı: "10 Temmuz İd-i Millîsi", *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, no. 38, Mart 2008, s. 323-342.

⁵⁴⁶ Sırrî, "Iyd-i Millî Şarkısı", *Yıldız*, 19 Temmuz [1]325, sy. 21, s. 2.

*Küçüğüm ben, ne sevimli meleğim
Köylü bir kızcağzım, var bebeğim
Vâlidem tarlada kesmiş göbeğim
Bir koyun çerge bezinden bebeğim⁵⁴⁷*

Vatan Şiirleri: Şiirlerinde bahsettiği konulardan biri de vatan kavramıdır. Özellikle Namık Kemal'den etkilenerek yazdığı şiirlerde bu temayı işlemiştir. Yayımlanmış ilk şiir *Vatan* başlıklı olup Kalender imzasıyla yayınlamıştır. Vatan sevgisini mısralarında işlediği gibi müstakil şiirler de yazmıştır. Özellikle Üsküp'ten uzakta kaldığı yıllarda kaleme aldığı şiirlerde vatan sevgisi, vatan hasreti kendisini daha etkili bir şekilde göstermektedir. *Enîn-i Hicret*⁵⁴⁸ Balkan Savaşları neticesinde hicret etmek zorunda olduğu Manisa'da yazdığı bir şiirdir. Bu şiiri de kendisiyle aynı akibeti paylaşan, aynı sebepten İstanbul'a oradan da İzmir'e göç etmek zorunda olan Muallim Sa'dî'ye ithaf etmiştir.

*Derd-i hicretle oldu dil rencûr
Vatan cüdâ, ben mebcûr
...
Nerdesin âb yâr-ı cân Üsküb!..
Dümâ'u'l-ayn meskûb*

mısraları şiirin tamamına hakim olan ayrılık duygusunu çok iyi ifade etmektedir.

Manisa'da kaleme aldığı ve Namık Kemal'in tesirinin görüldüğü *Yâd-ı Vatan*⁵⁴⁹ isimli 4 bendlik terkîb-i bendi yine vatan hasretiyle yazılmıştır. Muallim Sa'dî'nin vatan redifli şiirine nazîre olarak yazdığı *Vatan* şiirinde

*Sırr-ı hilkatten gelir hübbu'l-vatan insâna âb
Hal olunmaz bir muammâdur muammâ-yı vatan
Secde-gâh-ı mü'minîn olsun taşıyla toprağ
Mevce-dâr oldukça billâh... deryâ-yı vatan
Müsterih olsun ehîbbâ-yı vatan yâ Rabbenâ
Râhy-î râhat görmesin, kôr olsun a'dâ-yı vatan*

⁵⁴⁷ Sırrî, "Köylü Kız" *Yıldız*, 22 Teşrin-i sâni [1]325, sy. 38, s. 3.

⁵⁴⁸ Sadeddin Sırrî, "Enîn-i Hicret", *Ceride-i Sıfıyye*, 07 Şevvâl 1331/24 Teşrin-i Evvel 1329, nr. 69, s. 229.

⁵⁴⁹ Şeyh Sırrî, "Yâd-ı Vatan", *Ceride-i Sıfıyye*, 17 Recep 1336/29 Nisan 1334, nr. 139, s. 386-387.

vatan sevgisini başarılı bir şekilde dile getirir.

Baba Nâsîhati I-II-III-IV: Manzûm bir nasîhatnâme tarzında kaleme aldığı ve birbirinin devamı niteliğinde olan bu şiirlerinde⁵⁵⁰ Sâdeddîn Efendi, bir babanın ağzından oğluna, eğitimin ve okulun önemine, çalışmanın faydalarına dair öğütlerini yazmıştır. Bu yönüyle Nâbî'nin, oğlu Hayrî için; Vehbî'nin, oğlu Lütî için kaleme aldığı *Hayrîyye*⁵⁵¹ ve *Lütîyye*⁵⁵² eserleriyle benzerlik gösterir. Çocuklara yönelik didaktik bu şiirleriyle Sâdeddîn Sırrî, çocuk edebiyatının önemli temsilcilerinden biri kabul edilebilir. Diğer muhtevâ ve şiirlerinde olduğu gibi bu şiirlerinde Muallim Sa'dî'nin etkisi vardır. Konusu itibarıyla gayet açık, üslup bakımından son derece sade ve anlaşılır bir dil ile kullanılmıştır.

Ehl-i Beyt Hakkındaki Şiirleri: *Mâcerâ-yı Kerbelâ Mahşer-i Ehl-i Velâ* isimli 35 bendlik muhammesinde (beşli bendlerle) Kerbelâ vakasını adeta maznûm olarak özetlemiştir⁵⁵³. Gazel ve murabba (dörtlü bendlerle) ile yazdığı şiirlerde de bu mevzuyla işlemiştir. Bu şiirleri Muharrem ayında yayınlanmıştır. Mollâ Câmî'nin 12 imam medhiye sadedinde yazdığı bir şiiri de aynen tercüme etmiştir.⁵⁵⁴ *Feylesofumuza* başlıklı şiirinde de Ehl-i beyt sevgisini işlemiştir.⁵⁵⁵

Muallim Sa'dî'nin 12 beyitlik *Celâil-i Hayderî* başlıklı *Ali* redifli şiirini de tahmîs etmiştir. *Yıldız* mecmuasında yayınlanan *İrşâd* başlıklı 10 beyitlik son şiiri de Hz. Ali hakkındadır. *Ehl-i beyt* isimli şiirinin son beytinde

Arş-ı a'lâdan dabi âlî olurdu başım âb

*Cân ü cismim olsa Sırrî hâke-i pâ-yı Ehl-i Beyt*⁵⁵⁶

Peygamberimizin Ehl-i Beyt'ine duyduğu derin sevgisini samimi bir şekilde dile getirir.

Tasavvuf ile ilgili Şiirleri: Mutasavvıf olması dolayısıyla tasavvufa ait konularda da şiirleri, nutukları vardır. *Ney*, *Hî*, *Sekâmet-i İstikâmet*, *Külâb-ı Mevlevî*, *Tasavvufât-ı Sîfîyye*, *Mir'ât-ı Tasavvuf*, *Îlâhî*, *Muallim Sa'dî'nin On İki Tarikat isimli şiirine yazdığı nazîre* başta olmak üzere hemen hemen bütün şiirlerinde

⁵⁵⁰ *Yıldız*, 01 Teşrin-i sâni [1]325, sy. 34, s. 2; 08 Teşrin-i sâni [1]325, sy. 35, s. 2; 15 Teşrin-i sâni [1]325, sy. 36, s. 1-2; 06 Kânûn-ı evvel [1]325, sy. 34, s. 2-3.

⁵⁵¹ Bk. Mahmut Kaplan, *Hayrîyye-i Nâbî*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay., 2. Baskı, 2008.

⁵⁵² Bk. Sümbülzâde Vehbî, *Lütîyye*, haz. Süreyya A. Beyzadeoğlu, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yay., 2004.

⁵⁵³ *Ceride-i Sîfîyye*, 25 Muharrem 1332/ 12 Kânûn-ı evvel 1329, aded:76, s. 294-297.

⁵⁵⁴ Sırrî, "Hazret-i Câmî'nin Bir Şi'r-i Garrâsını Aynen Tercüme", *Ceride-i Sîfîyye*, 10 Safer 1332/ 26 Kânûn-ı Evvel 1329, nr. 78, s. 316.

⁵⁵⁵ Sırrî, "Feylesofumuza", *Ceride-i Sîfîyye*, 29 Zilkade 1332/6 Teşrin-i Evvel 1330, nr. 105, sy. 121.

⁵⁵⁶ *Yıldız*, 10 Kânûn-ı sâni [1]325, sy. 44, s. 3-4.

tasavvuftan bahisler vardır.

Sonuç olarak, Sadeddin Sırrî, yazdığı şiirlerle klâsik şiir ve tekke şiiri geleneğini sürdürürken bir yandan da sade bir dil kullanarak, eğitici ve çocuklara yönelik şiirler yazarak yenileşme dönemine uygun eserler de kaleme almıştır. Bu konuda kendisine üstad olarak belirlediği Muallim Sa'dî'yi takip etmiştir. Geleneğe uyarak gazel, tahmîs vb. klasik türlerde eserler yazdığı gibi hece vezni ve tamamen Türkçe kelimelerden oluşan şiirleriyle edebiyatta yenileşmenin ve dilde sadeleşmenin taraftarı olmuştur. Milli duygulara atıf yapması; sade, anlaşılır ve açık bir Türkçe ile yazmasında Meşrutiyet sonrasında ortaya çıkan fikirlerin etkisi olmuştur diye düşünmekteyiz.

Sultan Veled, Molla Câmî, Hâtif-i İsfahanî gibi şairlerden yaptığı tercümelemlerle Fars; sayısı çok olmamakla birlikte Arap şiirinden tercümelemleri ile Arap edebiyatına vâkıf olduğu anlaşılmaktadır.

XX. yüzyılın önemli mutasavvıflarından biri olan Sadeddin Sırrî bütün bu yönleriyle, kendisine örnek aldığı Muallim Sa'dî gibi edebiyatımızın çok bilinmeyen fakat değerli şairlerinden biridir. Şiirleri hakkında Hasan Sevil Beyefendi ile yaptığımız, yayına hazır çalışmanın neşriyle birlikte edebiyat tarihimizde daha fazla yer alacağını ümit ediyoruz.